

AP
KALASTAMISE

ÕIGUS

JURIDILINE KUUKIRI

1921 a.

Nr. 2.

2 aastakäik.

Toimetuse juhatajad: J. Lõo, N. Maim, R. Rago.
Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. 39.

Tellimise hind: 75 mk. ¼ aastas, üksik
nummer 25 mk.

Sisu:

Vandekohus ja tema tarvidus Eestis (lõpp) — K. Grau. Viimased seadusandlikud aktid sisse- ja väljaveo asjus — K. Rosendorf. Rahvaesindajate puutumatus — prof. Dr. E. Berendts. Õigusteaduse oskussõnad (järg) — F. Karlson. Tsiviilkohtu - seadustiku oskussõnad. Kohtute tegevus. Tartu Õigusteadlaste Seltsi tegevuse ülevaade 1920 a. — Lisa: Riigikohtu otsused 1920 a.

Vandekohus ja tema tarvidus Eestis.

(Lõpp).

Kohut mõistva vannutatud meeste kolleegiumi (die Geschworenenbank) ja nende asemikkude korraldamine ehk järjestamine, kes ühe teatava asja harutamiseks ja otsustamiseks osa võtavad, sündis Venemaal, niisamuti kui teistes Lääne-Euroopa riikides, vandekohtu istumisel, mida sama kohtu eesistuja toimetab.

Ettetoodud vannutatud meeste valimise korraldustest on selgesti näha, et igas riigis, kus vandekohus on te-

gevusesse kutsutud, vannutatud meeste valimise korra ning viisi ja valitavate peale suurt rõhku pannakse, sel otsustarbel, et võimalik oleks vannutatud meesteks valida kõlbliselt kõrgel seisvaid, ausaid ja laitmata elukorraga isikuid, kes kohalisi olusid tunnevad ning kes suudaksid pealepandud rasket ja vastutusrikast kohustust täita.

Vandekohtul on oma puudused ja head küljed, mille tõttu ka endiste ja praeguse aja õigusteadlaste keskel arvamised tema kohta lahkumisele lähivad. Vandekohtu vastased püüavad tõendada, et vandekohus, kui võõrsilt päritud ja omandatud asutus, ei või mannermaal, kus elutingimused, materiaalsed ja vaimlised tarvidused teised ning kus kohtute ajalugu hoopis teisel teel välja arenenud kui Inglismaal, omale kindlat pinda leida ega elunõuetele vastata. See väide ei ole aga oma põhijoontes mitte õige. Rahva esitus kohtus on iga rahva kohtuajaloos tuttav, olgugi et vahest teisel kujul.

Teisest küljest heidetakse ette, et vandekohus ei seisvat mitte õiguse mõistmise teenistuses, vaid ajab poliitilisi huvisid taga. Ei saa salata, et vandekohus ainult teatavas mõttes po-

litikaga seotud on. Just neis riikides, kus rahva esitus riiklikkude küsimuste lahendamise ja otsustamisest tegelikult osa võtab, liberaalsed ja demokraatlikud vaated maad võtavad ning inimese isik valitsusvõimu vägivalla eest kindlat kaitset leiab, võetakse vandekohtud esimeses reas tarvitusele, kuna despootliku riigikorra juures on vandekohus sallimata nähtus. Oma otsekoheuses tegevuses, s. o. õiguse mõistmises, ei ole aga vandekohus millegi läbi politika teenistuses, kui kohtupolitikat õieti riigis juhitakse ning kohus iseseisvalt võib otsustada. Vandekohus, kui iga teine ühiskondlik asutus, seisab maa poliitiliste ja sotsiaalsete elutingimuste mõju all. Oma iseloomu ja sihtide poolest on ta niisugune, missugune on ühiskond, kelle keskelt vannutatud mehed rekruteeritakse, ning satub mõjude ja survete alla niisama palju kui seltskond.

Ühiskonnas valitsev lugupidamine õiguse ja korra vastu väljendub kohe vandekohtus, niisama kui avaldub orjameelsus ja alandlik kühurutamine despotismi vastu.

Professor Binding näitab vandekohtu tehnilise külje puuduste peale, mis tema arvates tekib nimetatud kohtu kahte kolleegiumi jagamisest, milledest üks süüküsimust, teine aga karistuse määramist otsustab, ja selle juures ei ole mitte võimaldatud arvesse võtta neid andmeid ja põhjusi, mida vannutatud mehed silmas pidasid süüdimõistmisel, kuna vannutatud meestel ei ole käepärast kõiki tõendusid. Säherduse otsuse „ein Urteil mit zwei Zungen“ loeb Binding õiguse mõistmises kahjulikuks ja lubamata nähtuseks.

Bindingi vastuvaidlus ei seisa aga tööoludega kõigiti kokkukõlas. Vannutatud mehed kui ka elukutselised kohtunikud võtavad ühiselt asja kohtulikust uurimisest osa, mille tagajärjel

mõlemad kolleegiumid kõige asja kohta käivate andmetega tutvuvad, ja elukutselised kohtunikud võivad selle tõttu väga hästi ise kuritöö tähtsust hinnata karistust määrates.

Peale selle loevad vandekohtu vastased selle suureks puuduseks selle asjaolu, et vannutatud mehed juriidilist haridust ei ole saanud ja seepärast ei suuda pealepandud rasket ja vastutusrikast kohustust täita — õigust mõista. Selle juures jätavad nad aga tähendamata, et vandekohus kahest kolleegiumist koos seisab ja et kriminaalasja otsustamisel kaks küsimust lahendada tuleb: esiteks fakti-ehk süüküsimus, teiseks aga juriidiline küsimus — karistuse määramine. Esimese, süüküsimuse, otsustamiseks on rohkem tarvis elutarkust ja nende ümbritsevate elutingimuste tundmist, kust süüalune pärit, ning loogilist mõistust, mida vannutatud meestelt nõutakse. Karistuse määramine on aga elukutseliste kohtunikkude, õigusteadlaste asi. Bentham nimetab vandekohtu barbaaride kohtuks. Peale selle on veel palju teisi põhjendamata vastuvaidlusi.

Ühte aga ei saa salata, et vandekohus suuremate kuludega seotud ning omas tegevuses pikaldasem on kui harilik kohus, kuid tema väärtuslikud omadused õiguse mõistmises kaaluvad need puudused üles.

Mitte vähem ei ole vandekohtul õigusteadlaste hulgas poolehoidjaid, isegi palju rohkem kui teie vastaseid. Vandekohtu poolehoidjana tõendab prof. Em. Ullmann:

1) „Kriminaalkohtu ülesanne lahendub rahvaesituse läbi täielikumalt, sest et õiguse mõiste kantakse rahvahulkade sekka laiali nende elukohas kohtumõistmisest osavõtmise läbi.

2) Õiguse mõistmine kriminaalkohtus rahvaesituse kaudu näitab ära

rahvale, et see mitte ainult riigi ülesanne ei ole, kelle kätte on kõrgem kohtuvõim usaldatud, vaid rahva keskel võtab ikka rohkem maad arvamine ja arusaamine, et õigus on objektiivne kord, mis praktilises elus peab realiseeritama ja et kindel ja rikkumata õigusline kord väga tähtis tingimus on kogu seltskonna seisukorrale.

3) Praeguse aja riigid, kes teatavale kultuurikõrgusele on jõudnud, tunnistavad tarvilikuks rahva kaastegevuse tähtsamates riiklikkudes funktsioonides. On seaduste väljaandmine rahva kätte usaldatud temas peitva õiguse mõiste järele, siis nõuab ka järjekindlus, et sama õiguse teostamine rahva kaastegevusel korda saadetaks. Ainult selle läbi viiakse õiguse teostamine üksikutel juhtumistel seaduse valitseva mõttega või võimuga kokkukõlasse. Nõnda on rahva kaastegevus õiguse mõistmises üheks konstitutsioonilise süsteemi sisseseade täienduseks ja kohane abinõu selleks, et õiguslik praktika mitte natsionaalselt õigustundelt ära ei eksi ega lahku ei lähe.

4) Rahva kaastegevus kohtumõistmises kindlustab süüküsimuse otsustamisel sisuliselt õiglasema vastuse. See on psühholoogiline tõsiasi, et elukutselised kohtunikud mida kauemini nad oma ametis toimivad, seda kergemini iga süüaluse kohta ülddise eelarvamise omandavad, on valmis hõlpsamini süüdi mõistma seadusetähe järele ilma asjaolusid arvesse võtmata, mis üksikutel juhtumistel kuritöö kordasaatmise motiivideks olid. Selle elukutseliste kohtunikkude ühekülgsuse vastu astub välja rahvaelement ja kaitseb, et praktilistele elunähtustele mitte vastu ei töötataks ainult abstraktsete vormidega. Seaduslikud tunnismärgid, mida teaduses ja praktikas mõnikord isesuguselt seletatakse, leiavad vannutatud meeste

poolt ülddise õigustunde ja arusaamise järele lahendust, järjekult selle sama arusaamise järele, milles süüalune liigub.

Kuigi tõendada ei või, et elukutselised kohtunikud süüküsimust õiglaselt ei suuda otsustada, sest et nad niisamuti elu keskel viibivad, peale elu teadumuste veel kutselise hariduse on saanud ja kellel kauaaegne praksis selja taga on, siiski ei saa vandekohtunikkude tähtsust ja väärtust maha tõmmata süüküsimuse otsustamisel, mis selles seisab, et puudused, mis elukutselistel kohtunikkudel üksikute juhtumiste otsustamisel on, vandekohtu varal rahva õiguse mõiste ja arusaamise tundega kõrvaldatakse. Elukutselised kohtunikud teevad otsused pahatihti schablooniliselt ühesuguste ja ühte liiki kuritööde suhtes ja jätavad sagedasti kõrvale üksikud iseäraldused teatava juhtumise kohta kui ka süüaluse individuaalsed omadused, millega tervet kordasaadetud tegevust võib ära seletada ja mis just ümbritsevate olude tõttu käesoleval justumisel mõõduandvad olid.

5) Elukutseliste kohtunikkude kui ka rahva eesmärk otsuse tegemisel on õigust sisuliselt esile tuua. See ülesanne võib ainult siis korralikkult täitmist leida, kui vannutatud mehed süüküsimust iseseisvalt otsustavad. Siin jääb rahvaesitus mitte üksi iseseisvaks otsustamisel, vaid mõlemad osad töötavad hoolsamalt ja ettevaatlikumalt küsimuse kallal, mis neile otsustada on antud.

6) Kriminaalasjus võidab kohtu otsus usaldust ja mõjub rahuldavalt, kui see tehakse andmete põhjal, mis kohtulikul uurimisel on saadud seaduses ettenähtud kindla korra järele süüaluse juuresolekul. Kohtu otsus olgu selle kinne väljendus, mis asja harutamine, iseäranis tunnistajate üle-

kuulamine on esile kutsunud. Usaldust võib aga kohtu otsus ainult siis ära teenida, kui asja harutamine õiglaseks oli korraldatud ja nõnda läbi viidi, et ainult objektiivsele tõele vastav kinne (Ueberzeugung) kohtunikkude mõistuses võis sündida. Siin tuleb elukutseliste kohtunikkude suur puudus avalikuks. Sagedasti on elukutselistel kohtunikkudel aktide järele juba enne kohtulikku asja harutamist oma kindel arvamine välja kujunenud, mille all pärast põhjalik tõenduste hindamine kohtus võib kannatada. Vandekohtus aga otsustavad vannutatud mehed ainult kohtulikul uurimisel saadud andmete põhjal ja tõenduste najal, mille tõttu asja harutamine kohtus palju põhjalikumalt sünnib. Kohus vaatab rahvaesituse kui kontrolliva orgaani peale, mille olemasolu õiglase asjaajamise kohtus kindlustab.“

Professor H. A. Sachariae arvab, et „ilmtingimata on riigikodanikkude keskel vandekohtu vastu üldine usaldus, ning seda usaldust ei ole võimalik mitte mõnesuguse õigusliku või poliitilisele põhimõttele rajada, järeldamiste (deduktsiooni) varal kõigutada ega hävitada. See usaldus põhjendub peaaesjalikult selle kindla teadmise ja kinde peal, et vandekohtus seadusi rahva arusaamisele vastavalt (im volkstümlichen Sinne) tarvitatakse ja et süüalune vannutatud meeste, kui teatavas mõttes oma valitud isikute peale vaatab, ning selles paremat garantiid näeb nende tegevuse erapooletuses, rippumatuses ja õigluses.“ Vene õigusteadlastest kaitsevad vandekohtu prof. Foinitsky, Rosin, Koni, Pustoroslev ja paljud teised ning eespool ettetoodud väiteid vandekohtu kasuks omaks võttes rõhutavad nad iseäranis seda, et vannutatud meeste kaudu suureneb kohtul praktiliste teadmistega tagavara süüaluse elutingimustest, mõtlemisviis-

ist ja rahva õigusmõiste arusaamisest, mis võimaldab kohtule õiglase-malt süüküsimust otsustada süüaluste suhtes. Teiseks kriipsutavad nad alla seda, et vandekohus tuntavalt kaasa mõjub rahvahulkade õigusmõiste ja tunde kasvamiseks ning tõstmiseks, temas kindlat isiku kaitset nähes valitsuse vägivalla ja omavoli vastu j.n.e.

Veel palju teisi väiteid tuuakse vandekohtu poolehoidjate teadusemeeste ja praktiliste juristide poolt vannutatud meeste instituudi kaitseks ette, mida aga kõike siin võimalik ei ole üles lugeda.

Kõigist neist põhjustest, mis vandekohtu kaitseks ette tuuakse ja mis ta kõrgeväertuslikeks kohtuasutuseks teeb, on kõige pealt nimetada see asjaolu, et vandekohus oma tegevuses rahvale palju lähemal seisab ja oma teadmiste tagavaraga rikkam on kui elukutseliste kohtunikkude kolleegium üksi seda suudab olla. Vannutatud mehed, kes kõigist rahvaklassidest ja -kihtidest pärit ja igapäev selles õhkkonnas liiguvad, kust süüalune on välja võrsunud, võivad paremini süüalust ümbritsevaid elutingimusi tunda ja süüaluse tegevust, kes eluõiguslisi nähtusi samuti otsustab ja selektab kui tema kaaskodanikud, õiglase-malt hinnata, kui oma kauaaegses tegevuses vilunud ja asja otsustamise küsimustes schablooniliseks ja ühekülgsedeks muutunud elukutselised kohtunikud, kes analoogilisis asjus armastavad „taksi“ järele otsustada ja karistust määrata, ilma et kõiki asjas olevaid ja süüaluse kasuks rääkivaid iseäraldusi arvesse võtaksid.

Kahtlemata on rahva keskel vandekohtu vastu usaldus suurem ja vandekohus on üheks paremaks allikaks õigusmõiste rahvamassi sekka laiali-laotamiseks ja rahva õigustunde kasvutamiseks. Iga vannutatud mees,

kes asja harutamisest ja otsustamisest tegelikult osa võtab, ei või jääda vabaks pealtkuulajaks, vaid peab vastuse andma isiklikult süükkisimuse otsustamisel oma parema sisetunde järele. Inglise rahva kõrge õigustunne ja õiguse austamine võlgneb tänu just selles suhtes vandekohtule.

Ülevalpool ettetoodud väärtuslised vandekohtu küljed ongi selle kohtutüübi kultuurirahvaste juures populaarseks teinud, ning vandekohus on praegusel ajal pea igas kultuuririigis elule kutsutud.

Eesti Vabariigi õiguslise korra rajamisel ja ajakohaste kohtuinstiituti sisseseadmisel tuleb möödapääsmata ära selgitada ja otsustada see kardinaalküsimus: kas on meil vandekohus kriminaalasjus tarvilik või mitte? Kui ta on tarvilik, siis mis tüübiline. Esimese küsimuse peale on Asutav Kogu põhiseaduses oma jaatava vastuse annud. Teisiti see olla ei võinud, sest meie poliitilised parteid, ilma erandita, on ikka üheks tähtsamaks nõudeks oma programmi vandekohtu üles võtnud, aga mitte ainult poliitiliseks „demagoogiliseks võtteks“, nagu seda mõnelt poolt ekslikult oletatakse. Kui ma ei eksi, võeti vandekohus Asutavas Kogus ilma vastu vaidlemata ühel häälel vastu. See on ka täiesti loomulik ja arusaadav. Eesti rahval on ajalooliselt rahvaesitusest kohtupidamises ainult head mälestused järele jäänud. Vabade eestlaste juures võttis rahvas kohtumõistmisest osa. Must orjaaeg hävitab rahva õigused ja kohtud. Rahva vabanemisega orjakööditest tuleb jälle päevakorraks rahva kohtumõistmisest osavõtmise küsimus kriminaalasjus (vallakohtud, kihelkonna-kohtud j. t.). Venestamise-ajajärgul vaadati rahvaesituse kui lubamata nähtuse peale kohtus, ning viimane jääb ainult püsima veel valla- ja ülem-

talurahva-kohtus, mille tõttu ka viimastel, kõigi puuduste peale vaatamata, meie rahva ajaloos mitte vähese tähtsusega osa polnud täita. Välimisest survest vabanedes, ei võinud rahva esitus, kui viimase tahtmiste ja soovide avaldaja, arusaadavalt vandekohtu küsimusest mööda minna, vaid pidi oma valijate soovile vastu tulema ja kauaigatsetud vandekohtu põhiseadusesse üles võtma. Seda Asutava Kogu sammu tuleb tervitada. Vandekohtu on meil tarvis, ja mida enim tema tegevusesse astub, seda kasulikum ja parem rahva hea käekäigu seisukohalt.

Kohus on Eesti rahvale ikka võõraslapseks olnud, kohut on võõrad, muulased, kellele Eesti saatus ükskõikne oli ja kes rahva hingeelu ja iseloomu ega elutingimusi põrmugi ei tunnud ja seda suuremalt jaolt ei tahtnudki tunda, mõistnud võõras, rahvale arusaamata keeles. Arusaadav, et niisugune kohus ei suutnud endale kunagi rahva usaldust võita, vaid, ümberpöörduvalt, külvas ohtralt umbusalduse idusid laiali. Vilja lõikame meie. Seda väärnähtust võib kõige mõjuvamalt rahvaesitus kohtus kõrvaldada. Nagu eespool tähendatud, on aga vandekohtul kahtlemata rahva usaldus.

Teiseks on meil vandekohtu sisseseadmine tarvilik, et rahvahulka õiguslist tunnet tõsta, mis kauaaegse verise sõja ja revolutsiooni tagajärjel madalale astmele on langenud ning mille tagajärjel kuritegevuse määr meie juures anormaalset suureks on kasvanud. Sellest pahest on võimalik ainult siis jagu saada, kui rahva hingesse kuritegevusele vastukihvti istutatakse, mis õiguslise korra lugupidamises ja austamises seisab. See tarvidus on seda tunduvam, et meie juures iga päev uued seadused välja antakse ja uued õiguslised mõisted

maksma pannakse. Vandekohus võiks ära näidata, kas vastavad maksvad seadused ajakohastele elunõuetele ja -tingimustele ning rahva õigusmõistele. Peale selle on meie juures vandekohtu tarvidus tingitud elukutseliste kohtunikkude puudusega, kes oma kutse kõrgusel seisaksivad. Suurem osa praegustest kohtunikkudest on noored ja oma ametis vilumata, ja paljudel puudub tarviline juriidiline haridus, mida kohtunikult nõutakse. Kuigi meil demokraatlik kord valitseb, siiski ei saa salata, et kohtunikud, kes otse rahva keskest kutsutakse kaaskodanikkude üle kohut mõistma, lähemal seisavad süüalusele ja paremini tunnevad neid elutingimusi ja vaateid, kust süüalune pärit on, kui elukutselised kohtunikud, kes omas tegevuses aja jooksul ühekülgeks muutuvad ja teistsugusemisi elutingimusi elavad kui süüalused.

Praeguse kohtu korralduse juures tuleks vandekohus meil asetada Rahu-kogude, kui kollegiaalkohtute juurde. Nende alluvusse kuuluksid kõigi raske-
mate kuritööde otsustamine, kus süüalust karistus ähvardab õiguste kaotamisega. Et vandekohtule just raske-
mad kuritööd harutada antakse, siis ei ole ka mitte ükskõik, kes vandekohtunikkudena esinduvad. Vandekohtu kõrge väärtus on peaaegjalikult sellest, kes vannutatud meesteks valitakse. Iga kodanik selleks ei kõlba. Vähe-
malt tuleb teiste kultuurariikide eeskujul vannutatud mehelt nõuda mee-
lausust, teatavat elutarkust ja loogilist mõistust. Vastasel korral ei seisa vandekohus oma ülesande kõrgusel. Eesti rahva sotsioloogilisi ja bioloogilisi tingimusi silmas pidades, võiks meie juures vannutatud meesteks va-
lida kõiki Eesti riigi kodanikke, kes 30 aastat vanaks on saanud, vähemalt 2 aastat Eestis on elanud ja Eesti

keeli lugeda ja kirjutada oskavad, kohtu otsuse järele oma kodanlik õigusi ei ole kaotanud ega eeluurimise all ei seisa.

Ei kõlba vannutatud meesteks:

- 1) need, kes alla 30 aasta vanad;
- 2) kes kehaliste ja vaimliste vi-
gastuste ja puuduste tõttu ei suuda vannutatud mehe kohustusi täita;
- 3) kes kohtu otsuse järele õigu-
sed on kaotanud ja kes eeluurimise all on kuritööde pärast.

Ei tohi vannutatud meesteks olla:

- 1) elukutselised kohtunikud;
- 2) Vabariigi ministrid ega nende abid, ning kriminaalpolitsei ametnikud.

Vannutatud meeste kohustustest võidakse vabastada:

- 1) kes üle 70 aasta vanaks on saanud;
- 2) sõjaväelised;
- 3) advokaadid, arstid, apteekrid (ja rahvakooli õpetajad, kui neil abiliit ei ole);
- 4) posti- ning telegraafi- ja raud-
tee-ametnikud;
- 5) isikud, kes möödäläinud aastal vannutatud mehe kohuseid on täitnud;
- 6) Riigikogu liikmed;
- 7) isikud, kelle varandusline seis-
kord ei luba igapäevase töö juurest lahkuda.

Vannutatud meeste kolleegiumi moodustamine peaks antama omavalitsuse-asutuste ja kohtu kätte.

Esialgsete nimekirjade kokkusead-
mist maal toimetaksid vallavalitsused kes rahvale kõige lähemal seisavad. Nemad seaksid tähestiku järele nime-
kirja kokku valla piirides elavate isikute kohta, kellel seaduse järele õigus on vandekohtunikuks olla. Lin-
nades ja alevites toimetaks seda linna
või alevi valitsus. Tähen-datud nime-
kirjad peaks pandama 2 nädalaks maal valla-, linnades linna- ja alevites alevivalitsuse poolt nähtavale kohale

vallamaja, linnas raekoja juurde välja, et igapähele oleks võimalik järele vaadata, kas tema on nimekirja üles võetud või kas tema on vabastatud vannutatud mehe kohuse täitmisest.

Peale nimetatud aja tuleksid esialgsed nimekirjad ära saata üheskoos sissetulnud kaebustega ja protestidega selleks ellu kutsutud maakonna-komisjoni, kuhu kuuluksid liikmetena Maakonna-valitsuse esimees, linnaepea, üks rahukogu liige ja prokuröör ehk selle abi. Mainitud komisjon vaataks läbi ja otsustaks kõige pealt sissetulnud kaebused ja protestid ja seaks peale selle esialgsete nimekirjade järele n. n. aasta-nimekirjad kokku tähestiku järele enne sellekohases seaduses kindlaks määratud korras ja saadab selle mitte hiljem 1. detsembril Rahukogu esimehele. See valib avalikul istumisel liisu läbi, enne kindlaks määratud arvu vannutatud mehi aasta-nimekirja põhjal välja ning seab n. n. istungi-nimekirjad kokku ja annab vähemalt üks nädal enne kohtu istumist vannutatud meestele teada, millal nad peavad kohtusse ilmuma.

Teenistuse-nimekirja valmistatakse vandekohtu istumisel kohtu eesistuja poolt liisu läbi seadusliku korra järele, Kohtu-kolleegium võiks meil, nagu Norras, 10 vannutatud meest koos seista.

Vannutatud mehe amet oleks auamet ja vannutatud mehed palka ei saa, vaid ainult sõidukulud ja päevaraha. Nende ilmumine kohtusse peaks aga sunduslik olema, et kohtu tegevus mitte ei takistuks, ning põhjuseta mitteilmumine olgu karistatav.

K. Grau.

Viimased seadusandlikud aktid sisse- ja väljaveo asjus.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse järele (mis tema väljakuulutamise päevast peale kõigele pärastisele seadusandlusele juhteks pidi olema, kuigi ta veel vormilikult maksmas ei olnudki) ei või ühtegi avalikku maksu ehk kooramatust kellelegi peale panna muidu kui seaduse alusel (Riigi Teataja nr. 113/114 — 1920. a., § 83).

Sellest välja minnes ja tähele pannes ka teisi maid, kelle põhiseadustes sama printsiip juba palju aastaid tegelikult tarvitusel, tuleks nähtavasti vääradata aksioomiks arvata, et iga akt uue maksuvõtmise kohta võib ainult seaduse vormis avalduda.

Rahvaesitajate üheks tähtsamaks ülesandeks on valitsust kindla tegevuskava järele tööle seada, ja selleks antakse temale seaduses kindlasti äramääratud summad tarvitada.

Sellepärast on maksude võtmise õigus igal pool seaduses äramääratud, sest et vastasel korral võiks valitsus temale tarvis olevaid summasid omavoliliselt nõuda ja seadusandlike kodade nõudmised tähele panemata jätta. Iseäranis õpetlik ja rikas on selles suhtes konstitutsiooniõiguse ajalugu Inglismaal, milles mitmete aastasadade kestes leidub jälgi võitlusest kroonu ja rahvaesitajate vahel maksude võtmise õiguse pärast.

Nähtavasti on küsimus Põhiseaduse täitmatajätmise üle ka meil päevakorrale tõusnud. Viimase Valitsuse poolt on välja antud kaks seadusandlikku akti: 19. novembril 1920 a. vastu võetud määrus väljaveo-määruste muutmise ja täiendamise kohta (Riigi Teataja nr. 203/204) ja 8. detsembril 1920 a. kinnitatud määrus sisseveokaupade kohta (Riigi Teataja nr. 215/216), missuguste põhjal meil

sisse on seatud kaks täiesti uut, seni olemata maksu. Nii esimene kui teine määrus on mahutatud Riigi Teataja teise osasse, millega selgesti öeldakse, et meil ei ole tegu mitte seadusega, vaid ainult valitsuse määrusega mõne seadusandliku akti arendamiseks. Mõlemad tähendatud määrused näitavad muu seas ka ise oma rippuvust 1920. a. 2. märtsi seadusest ja kuuluvust tema juurde (R. T. Nr. 35/36). Viimane seadus, esitades enesest ajutist määrust Vabariigi Valitsuse volituste kohta, ühtleb § 1 täht „c“, et „Vabariigi Valitsus on õigustatud 1920. aasta jooksul sunduslikke määrusi välja andma sisse- ja väljaveo korraldamise asjus“. Esiteks on sel seadusel ajutine iseloom ja ta on maksev, nagu seaduse tekstis tähendatakse, ainult 1920. a. jooksul. Analooiliselt teistele eri-iseloomuga seadustele (määrus kõvendatud valve, sõjaseaduse jne. kohta), on kõigil määrustel, mis seesuguste seaduste arendamiseks välja antud, maksvus ja tähendus ainult selle aja kestes, mil seadus ise maksev, ja normaalse, seadusliku korra restitueerimisega langevad kõik kitsendavad määrused iseenesest ära. — Selle tõttu peab arvama, et ka mõlemad tähendatud määrused, kui ajutise iseloomuga seadusele tugenevad, on ka ainult ajutised ja langevad iseenesest ära 1921. aasta kättejõudmisega.

Teiseks annab 2. märtsi 1920. a. seadus Valitsusele ainult õiguse teha korraldusi sisse- ja väljaveo asjus. See tähendab, Valitsus oli õigustatud 1920. a. jooksul keelama seda või teist kaupa ehk ainet sisse või välja vedada, avama või sulgema seda või teist piiri kaupade läbilaskmiseks, sisse seadma piiridel iseäralisi läbilaskepunkte jm. Kuid seaduses ei lausuta sõnagi sellest, ja ei võigi rääkida, et

Valitsus oleks volitatud uusi maksusid sisse seadma.

Vastasel korral saadaks niisugune olukord, et maksuseadusi oleks võinud ühteaegu anda Asutav Kogu, Seadusandlik Deleegatsioon ja Valitsus, sest et 1920. a. 2. märtsi seadus annab Valitsusele volituse iseäralisteks, kindlasti ülesloetud talitusteks ka seadusandliku asutuse sessiooni ajal. See oleks aga vastolus Asutava Kogu poolt 4. VI. 19. vastuvõetud Eesti Vabariigi valitsemise ajutise korra IV peatükiga ja täiendusega sellele seadusele, mis väljaantud 20. dets. 1919. a. (R. T. nr. 109), millele järele Valitsus võib seadusi välja anda, kuid seda ainult § 12-a põhjal, seadusandlike asutuste vaheajal.

Teiselt poolt on 1920. a. 2. märtsi akt kitsendav seadus (законъ ограничительный) ja kui niisugust ei saa teda mitte laiendavalt seletada. Ja et temas mitte sõnagi ei lausuta maksude võtmise õigusest, siis ei või 1920. a. 2. märtsi seaduse põhjal ühtegi maksu sisse seada.

Nõnda on Valitsus kaks akti välja annud, mis oma vormi järele mitte mõne seaduse arenduseks ei ole, vaid oma olu ja sisu poolest kuuluvad niisuguste seaduste kategooriasse, mis, kui iseäranis tähtsad, Põhiseaduses koguni iseparagraafis ära on tähendatud. Kumbki neist aktidest ei vasta oma vastuvõtmise vormi poolest ei Eesti Vabariigi valitsemise ajutise korra ega Eesti Vabariigi Põhiseaduse nõuetele, mispärast nad esituvad mitte-seaduspäraste aktidena ja sellepärast kodanikkudele vaevalt kohustavatena.

Huvitav on ka nende seaduste maksmapaneku kord. Mõlemad seadusandlikud aktid on maksuma pandud telegraafi teel ja on kohtadel tarvitusele võetud nende väljaandmise päevast peale. Eesti Vabariigi Valitse-

mise ajutise korra § 23-das on aga öeldud, et seadus „hakkab maksma Riigi Teatajas avaldamise ja kohalejõudmise päevast, kui mitte teist tähtaega ja teistsugust avaldamise korda Asutava Kogu poolt ei ole ette nähtud“. Teksti sõnalise mõtte järele on ainult Asutaval Kogul õigus teistsugust seaduste väljaandmise korda määrata, jättes sellest õigusest ilma Vabariigi seadusandlikud asutused, kelle seadused hakkavad maksma ainult Riigi Teatajas avaldamise ja kohalejõudmise päevast.

Nõnda ei vasta kumbki neist aktidest ka oma väljakuulutamise vormi poolest mitte meie Põhiseaduse nõuetele, mispärast toimetustel, mis nende põhjal kuni nende aktide Riigi Teatajas avaldamiseni tehtud, mitte seaduse sanktsiooni ei ole.

Ka on täiesti vastuvõtmatu see vorm, missuguses seadusandja võimaliku leidis olevat need kaks akti välja anda. Selle asemel, et aktides enestes täpisealt ja selgelt öelda, missugusel määral uusi maksusid võetakse, ja nõnda normid kõigile teatavaks teha, piirdub seadusandja tähendusega, et maksumäärad seatakse kindlaks administratiivasutuste poolt oma äranägemise järele. Nende aktidega oleme maksude võtmise kõige halvemate viiside juurde jõudnud. Tähendatud maksude määrad ei ole siia maani veel mitte Riigi Teatajas avaldatud, kuna aga maksuvõtmist nende tundmata määrade järele toimetatakse asutustes juba sellest päevast peale, mil telegraafiline korraldus seaduse maksmapaneku kohta tehti.

Et mõlemil neil aktidel rahvamajanduse kohta väga tõsine tähendus on, siis tuleb neil, kellesse see puutub, võimalikult enim seaduslik kordjalule seada ja idus hävitada võimalus määrata akte välja anda.

K. Rosendorf.

Rahva-esindajate puutumatus.

Aastal 1911 ilmus esimene köide endise Tartu riigiõiguse-professori Dr. I. A. Challandes'i kirjatööst „Die Immunität der Volksvertreter“, milles see nüüd juba surnud õpetlane käsitleb osaliselt juba varem (1910. a.) eriteaduslikes „Die Unverantwortlichkeit und Unantastbarkeit der Deputierten in Frankreich“ vaadeldud küsimust rahvasaadikute puutumatuskohta. Küsimus oli tol korral terav iseäranis Venemaal, sest teatavasti pööras a. 1907 tolelaegne peaminister Stolõpin Riigivolikogu poole nõudega välja anda terve rea rahvasaadikuid, kes sotsialistide-revolutsionääride parteisse kuulusid, et neid kohtulikule vastutusele võtta kui kaassüüdlasi vandeseltsis, mis oli sihitud Nikolai II vastu. Riigivolikogu seisukohaga ses nõudmises oli teatavasti seotud II-se Duuma laialisaatmine ja riigipööre 3. juunil 1907, mis valimisseaduse muutis administratiiv-korras.

Venemaa pole ainuke, kes tunneb määrata konflikte valitsuse ja rahvaesinduse vahel, mis arenesid viimase pretensioonist saadikute absoluutse puutumatus peale, kuna valitsus seletas, ta ei võivat mitte kannatada ega lubada, et rahva-esindajad oma seisukorda kurjasti tarvitaksid ja riigikorra kukutamiseks töötaksid, olgu kas kõnedega parlamendis või kihutustööga väljaspool. Samuti kerkis peaaegu kõigis parlamendi riikides tihti küsimus üles, kas tohivad rahva-esindajad, olgu kõnetoolil või komisjonilaua taga — tähendab, kui mitte avalikult, siis ometi laiemas ringis — karistamata haavata eraisikuid ehk riigiametnikke, kas on nad rahvasaadikuna kaitstud niihästi diffamatsiooni- ehk levilaimu kui ka kahjutasu- ning võlamaksu-

nõuete vastu, kas, missugustel tingimistel ning kes on õigustatud neid vastutusele võtma, kui nad, sees- ehk väljaspool parlamendihoonet, seaduse vastu eksiivad ehk kuritöö korda saadavad?

Vastuvaidluseta tuleb õigeks pidada põhimõtte, et rahvaesindajad üksikult kui ka rahvaesindus koguna peab omama erandliku seadusekaitse, mis neile võimaldaks tarvilise vabaduse ning julgeoleku, selleks, et täita ilma välise takistusega ning surveta oma kõrget ja vastutusrikast kohust riigi ning rahva kasuks. Surve ning ähvardus võivad riigivalitsuselt välja minna, kui ta tahab tarvitada oma käsutada olevaid õiguslikke abinõusid selleks, et tervet parlamenti ehk üksikuid saadikuid oma tahtmise alla painutada. Valitsus võiks ju, kui tal võimu on, avalikku vägivalda tarvitada. Ajalugu tunneb terve rea säherdusi juhtumisi, kus rahvaesindus „lialli aeti“: näit. kuulsaks saanud 18. brumaire 1799, mil Napoleon Bonaparte, Egiptuse sõjakäigult tagasi jõudes, oma grenadeeridel „500-nõukogu“ Saint-Cloud's lialli laskis ajada, ehk a. 1851, kus vabariigi president Louis Napoleon prantslaste Rahvuskogu vägistas. Ka meie naabermaa Rootsi tunneb seesuguseid juhtumisi 1772—1789, mil Gustav III, oma kaardiväe püssitikkudele toetades, maa-päeva sundis riigikorda muutma.

Ajalugu tunneb ka õrnemaid abinõusid: Parlamendi kojusaatmist enne seadusliku aega ehk tema istumiste üleviimist võimumeestele meelepärasemasse kohta. Samuti tunneb parlamendi-ajalugu palju juhuseid, kus valitsus saadikuid ära ostis, rahaga ehk altkäemaksuga. Sellest võib jutustada Inglismaa ajalugu XVIII aastasajast. Ministerpresident Robert Wal-

pole oli osav kunstis parlamendi liikmeid rahaliste kingitustega oma nõusse avatella.

Mitte ükski valitsused ei tarvita niisuguseid abinõusid. Lääne-Euroopa parlamentide ajalugu teab näitusi vanast kui ka uuest ajast, kus mõjuvõimsad „kaubandusliste ning tööstusliste ettevõtjate rühmad rahal lasksid mängida, selleks, et rahvaesinduse otsustesse mõjuda. Mõeldagu ainult kõmulist Panama lugu Prantsusmaal. Ka välisriigid ei põlga rahvasaadikute ärastmist. Oli aeg, kus mõlemad poliitilised parteid Rootsis (n.n. vabaduseajal 1718—1772), „Kübarad“ ja „Mütsid“, olid ära ostetud, esimesed Prantsus- ja Preisimaa, teised Venemaa poolt. Need on kurvad peatükid rahvaesinduste ajaloos. Sellepärast on riigikordi, mis deputaati, kes võtab kingitust ehk rahalist tasu oma hääleandmise eest, ähvardavad karistusega ehk väljaheitmisega parlamendist.

On ka teine võim, mis rahvaesinduse vabadust ja rippumatust võib piirata ehk selle koguni illusoorseks teha, — see on rahvamass. Mitte ükski sellega, et pealtkuulaja publikum parlamendi vaidlustesse segab ja käraga, kiiduavaldustega, viha- ehk rahulolematuse-avaldustega ning avalikkude ähvardustega kõnelejatesse mõjub — nagu see oli Prantsuse konvendis 1792—1794 ehk Prantsuse Rahvuskogus 1848, vaid sellega, et äritatud rahvahulk tungib koosoleku saali. Sellepärast keelab näit. Inglise seadus rahvakoosolekud Westminsteri palee läheduses, kus parlament istungid peab. Samal põhjusel käsib Prantsuse seadus, et Rahvuskogu, kes Vabariigi presidenti valib, kokku tuleb Versailles'is, aga mitte Pariisis. Jällegi neil samul põhjustel ei pea Põhja-Ameerika Ühisriikide kongress oma koosolekuid mitte mõnes suurlinnas, vaid vaikes

Washingtonis. Kõik need abinõud ja määrused on pühendatud otstarbele, et kaitsta rahvaesinduse puutumatus tema kõiksuses ehk üksikut saadikut, niihästi massi kui ka võimukandjate vägivalla eest ja ära hoida võimalust, et rahvaesindaja inimlikus nõrkuses kiusatusele ohvriks langedes oma hääle rakendaks egoistlikkude ehk riigivas-taste huvide teenistusse.

Meie ülesandesse ei kuulu aga praegu rääkida neist parlamendiliikme vabaduse ning puutumatus kindlustustest. Tahame vaadelda neid subjektiivseid õigusi, mis parlamendi saadikutele tagatud mitte üksi erakordsetel aegadel, vaid ka harilikul ajal, selleks, et neile kindlustada tarvilist vabadust: sellest sõnavabaduse ning isikupuutumatus määrast, mis neile seadusliselt lubatud ehk lubatud peaks olema.

Kogu eesõigusi, mis eespool-nimetatud mõttes ja sihis rahvaesindajaid elanikkude massist ülemale seavad, moodustab rahvasaadikute immuniteedi mõiste. Juba vanul ajal, kui rahvaesindus selle sõna praeguses mõttes veel puudus, seisid isikud, kes avalikust kohtupidamisest, ehk rahva-koosolekust osa võtsid, sinna ehk sealt rändasid, iseäralise kaitse all: kohtunikud, tunnistajad, „rahva päevade“ (Folkething) saadikud olid puutumatud ja nende isiku haavamine ehk ametitalitustesse tungimine leidis karistust kui raske kuritegu. Neil vanul harjumustel ja kommetel kasvab immuniteedi juriidiline mõiste ja leidis koha riikide põhiseadustes.

Pole ühtegi põhiseadust, mis seda instituuti ei tunneks. Ainult rahvaesindajate eesõiguste ulatuses on lahkumine. Inglismaal arenes parlamendiliikmete immuniteet ajalooliselt järk-järgult, raskete võitluste viljana;

enamas jaos maades asus ta valmina eesõiguste koguna põhiseadusesse, kui monarhistlik - konstitutsionaalne ehk vabariiklik kord tarvitusele tuli. Võib öelda, et seadusnormid, mis määravad rahvaesindajate immuniteeti, rühmituvad kahe küsimuse ümber; need on: 1) parlamentliku sõnaõiguse ja 2) rahvasaadiku isiku puutumatus piiramine.

Vaatleme ja eritleme enne parlamentliku sõnaõiguse instituuti ja pärast rahvasaadikute puutumatus.

Inglismaalt pärit olev üldine rahvaesinduse nimetus „parlament“ tuleb teatavasti vana prantsuskeelsest „parlier“, ehk uue-prantsuskeelsest „parler“. Kõne parlamendis on rahvasaadikute mõjusam abinõu, nende töörist, mida nad on kohustatud tarvitama, et osa võtta seadusandlusest, riigivalitsemise kontrollist ja poliitikast. Keeletu rahvaesindus on jõuetu instituut. Tumm maapäev Grodnos II Poolamaa jagamise aegu aastal 1793 oli paroodia rahvaesindusele, samuti kui Prantsusmaal 1799. a. riigikorra järele seadusandlik kogu (Corps législatif), kes tohtis hääletada, aga mitte sisuliselt vaielda.

Igal rahvasaadikul peab olema teadmine, et ta takistamata võib kõnelda, väljaöeldes oma arvamisi ja otsuseid ja neid põhjendades, ilma kartuseta, et sõna tarvitamine temale võib kahjulikuks saada, kui ta oma kohust täites valitsuse seaduseprojekte arvustab, uute ettepanekutega esineb, oma partei programmi seletab ehk valitsusele arupärimise või küsimuse sisse annab. Tema arvamised viimaste põhjendamisel võivad nii mõndagi seeskui ka väljaspool parlamendihoonet piinlikult puudutada, võivad pahandavaid, kompromitteerivaid paljastusi sisaldada, millel võimalikul korral ras-

ked isiklikud tagajärjed võivad olla. Aga see kõik ei tohi olla mõõduandev, sest vääradata tõe peab olema rahvaesinduse lipukirjaks; tõe aga pole mitte ikka soovitud, vaid on pahatihti ebaarmas. Asjaolude ja vahakordade tõelikul valgustamisel võivad endid rüüvatud tunda ministrid, ametnikud, rahvasaadikud kui ka eraisikud. Aga kõigi nende huvid peavad tähele panemata jääma, sest üle kõige käib rahva ja riigi huvi.

Aga parlamendis öeldud sõnad pole ainult kitsale ringile, „intra muros“ öeldud. Erandina maksab üksi Inglise parlamendis põhimõte (kuigi mitte praktikas, vaid ainult teorias), et parlamendi koosolekud on kinnised ja võimalikke pealtkuulajaid kannatatakse ainult. Muud rahvaesindused peavad oma koosolekuid avalikult, kuigi kinnistes ruumides. Peale selle saavad rahvasaadikutõ kõned suurele publikumile teatavaks (välja arvatud juhused, kus koosolek kinniseks kuulutatud) ajakirjanduse kaudu, kas trükitud stenograafiliste protokollide näol või kirjasaatjate lühemate ehk pikemate kirjelduste kaudu parlamentlikest sündmusist ja kõnedest. Ka hääletused on enamalt poolt avalikud ja mõnikord koguni „nimelised“. Sellega kõneleb ja hääletab rahvasaadik terve rahva, isegi kogu ajakirjandust lugeva ilma ees. Niisugune rahvaesindaja kõne avalikkus annab tema sõnadele erandliku kaaluvuse, sest nad mõjuvad suure hulga peale ja võivad tema tundmusi ja tahteid juhtida.

Ja siin tekib raske küsimus: kas tõesti tarvilik parlamentlik sõnavabadus võib ja tohib olla piiramatu või mitte. Kui ja, siis on küsimus selge ja parlamentliku kõneleja vastutamatus kindlaks määratud ning tunnustatud. Siis seisab rahvasaadik kõrgemal seadust, millele muud

kodanikud alluvad, kes ju seadustes ettenähtud juhustel oma avalduste eest — olid need suusõnalised või kirjalikud — vastutavad, kui nad on sihitud riigikorra (üleskutsed riigi äraandmisele, riigipöördele, vastuhakkamisele) või üksiku isiku vastu, olgu see riigiteenistuses olev ehk eraisik (laimdus ehk diffamatsioon).

Säärane piiramatu sõnavabadus on küll vaevalt lubatav. Juba siivuslikud kaalumised keelavad seda ja parlamendi sisemine kord piirab teda tunduvalt. On aga sõnavabadus piiratud ja saadik vastutav sõna kuritarvituse eest, siis tärkavad kaks küsimust: 1) mil määral tuleb sõnavabadust piirata, ja 2) missuguse kogu ees on rahvasaadik vastutav? Kumbki küsimus pole kerge vastata, sest et terve rida kaalumisi lühikese ja kahtlusvaba vastuse andmist raskendavad.

Mõiste „parlamentlik sõnavabadus“ saab tingimuslikuks ja seejuures materjaalse õiguse mõisteks. Kohtukoja (forum) küsimus aga, kes saadikut sõna kurjasti tarvitamise eest vastutusele võib võtta, kujuneb lähtekohaks uuele mõistele formaalsest protsessuaalsest õigusest. Edasi, kui rahvasaadik omab vähe piiratud, laiialdase sõnavabaduse, siis tekib uus küsimus: kas see sõnavabadus on rahvasaadikul ainult kõnedes seespool rahvaesindust või on tal sõnavabadus ka väljaspool parlamendihoonet, näit. rahvakoosolekuil, parteikoosolekuil jne., s. t. kui parlamendi sisemine kord teda ei piira? Kas ümbritseb teda ka sel korral kodaniku aupaistus, kes teatavas suhtes kõrgemal seadust — „qui legibus est solutus?“

Eritleme õiguslist mõistet „parlamentlik sõnavabadus“ Eesti Vabariigi Põhiseadust aluseks võttes ja teisi

riigikordi ainult seevõrra puudutades, kui võrra nad üksikutele Eesti Põhiseaduse normidele illustratsiooniks võivad olla.

Eesti Riigikogu liikmete sõnavabaduse tagavad Põhiseaduse §§ 45 ja 48, mis järgmiselt kõlavad: „Riigikogu liikmed pole seotud mandaatide läbi“ ja „Riigikogu liige ei kanna mingisugust vastutust peale kodukorras ettenähtud poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus ja tema komisjonides“.

§§ 44 ja 47 määravad peale selle, et Riigikogu töötab välja kodukorra, mis siis seadusena avaldatakse ja et Riigikogu koosolekud on avalikud. Ainult erakorralistel juhusel, kui 2/3 koosviibijaist liikmetest sellega nõus on, võib Riigikogu koosolekud kinniseks kuulutada.

Kuna Põhiseaduses midagi pole öeldud Riigikogus peetud kõnede avaldamise korra kohta, siis võib arvata, et see kodukorras eriliselt ära määratakse, samuti kui see, missugustel tingimustel Riigikogu saadikute kõnesid ja vaidlusi ajakirjanduses võidakse avaldada.

Riigikogu koosolekud on seaduse järele avalikud. Kõik mis Riigikogus, s. t. tema üldkoosolekul, öeldakse, saab kõigile teatavaks. Et ka komisjonide koosolekud avalikud oleksid, seda pole öeldud, ja see oleks ka otstarbekohatu.

Peatudes nüüd lähemalt § 48. juures, näeme, et rahvasaadiku vastutamatus pole piiramatu. Vastutusele ei saa teda võtta ei nuhtlusseaduslikes ega tsiviil-korras: 1) poliitiliste avalduste eest, 2) niisuguste poliitiliste avalduste eest, mis tehtud Riigikogus ehk Riigikogu komisjonides.

§ 48 sisust järgneb seega: 1) et mitte poliitilise sisuga avalduste tagajärjeks võib olla vastutuselevõtmine ja 2) et

poliitiliste avalduste eest väljaspool Riigikogu ja komisjone kannab rahvasaadik vastutust. See kitsendus Põhiseaduses on väga otstarbekohane ja õiglane. Puutumatus otstarbeks on ju rahvasaadikule kindlustust pakkuja, et ta takistuse ja eraisikulisi huvisid arvesse võtmata võib oma kohust rahvaesindajana täita. Rahvasaadik ei tohi aga end tunda igal juhusel suveräänina, kes seisab kõrgemal seadusest, esineda piiramata isevalitsejana. Isegi kui tunnustada, et rahvaasemikkude kogu kui rahvaesindus on suverään, siis on seda ainult rahvaesindus oma kõiksuses koguna, mitte aga üksik saadik, vastasel korral oleks Eesti Vabariigil 100 absoluutset suverääni. Sellepärast ei või rahvasaadik toetuda § 48-le, kui ta väljaspool Riigikogu rahvakoosolekutel kõnedega esineb, mis sisaldavad nuhtlusseadustikus ettenähtud kuritegusid, seda enam, et Riigikogu kodukorra kaitsejõud ulatub ainult Riigikogu ja tema komisjonide koosolekute peale. Samuti ei paku temale kaitset § 48, kui ta end poliitiliselt avaldab ajakirjanduse veergudel, raamatutes ehk broshüürides.

Niisama vähe ulatub § 48 kaitsejõud neile kõnedele, mis rahvasaadik parlamendis kavatses pidada, aga pidamata jättis. Kõne, mis peetud parlamendi täiskogu koosolekul ehk komisjonis, saab parlamendi omanduseks sel kujul, millel ta juhatuse poolt lubati. Üks kirjanik (Redlich) ütleb: „Riigi valitsemine parlamendi kaudu — missugune viimase riigiõigusline ja poliitiline võimu-ulatus ka ei oleks — on niisugune valitsemisviis, mille ajuriks ja oluliseks tegevusvormiks on kõne. „Parliamentary government is government by talking“ (parlamentlik valitsemisviis on valitsemine kõnelemise kaudu) — nii aval-

dab end lühidalt ja tabavalt üks Inglise poliitikategelane. Inglise alamkojas maksab järgmine põhimõte: „Midagi pole saadikutekoja valduses, mis talle pole teatavaks tehtud suusõnaliselt kõne kaudu.“ Ja just seda parlamendi „valdust“ kaitseb parlamendi kõnevabadus. Kui teatav kõne parlamendis lubatuks, ja mitte karistusvääriliseks arvatud, siis on ta seaduslik, ja et parlamendi üle ühtegi kõrgemat orgaani ei seisa, siis pole ka autoriteeti, kes selle otsuse ümber lükkaks. Tähendab, mitte nii väga kõne autor ei ole kaitse objekt, kui kõne ise. Kui parlament oma juhatuse suu läbi ühe oma liikme kõne arvab karistusvääriliseks ehk lubamatuks, siis ripub temast, kas määrata kõnelejale distsiplinaarne karistus (sõna äravõtmine, ühelt või mitmelt koosolekult väljaheitmine ehk koguni parlamendiliikmete hulgast väljaheitmine) või ta välja anda väljaspool parlamenti seisvale kohtule.

Õeldust järgneb loogiliselt, et kõne, mis pole peetud parlamendis, raamat, broschüür, ajalehe artikkel, s. o. rahvasaadiku iga avaldus väljaspool parlamendi koosolekuid ei ole parlamendi valdus ja neisse ei küündi kõnevabaduse privileegium. Tähendab, kui rääkida võib immuniteedist parlamendis peetud kõnede suhtes, siis mõeldakse kutselist immuniteeti; väljaspool kutset seisvat immuniteeti saab ainult siis tunnustada, kui see selge sõnaga Põhiseaduses on fikseeritud, ja niivõrra, kui võrra seda on tehtud. Privileegiumi saab ikka kitsendavalt, mitte aga laiendavalt tõlgitseda. Rahvasaadik on teatava kindlamääralise kutse ning ametitegevuse tarvis valitud: seadusandluseks, valitsemiseks ja viimase kontrolliks. Tahavad valijad talle kaugeulatuslisemat tegevust omistada, siis pole ta selle mandaadiga

seotud. Kohus ja õigus määravad temale ainult seadusliselt kindlasti piiratud kutsetegevuse, väljaspool mida ta on kodanik, sarnane igale teisele ja varustatud kõigile kodanikele ühtlaste põhiseadusliselt kindlustatud õigustega. Tema kõnede, avalduste, arvamiste väljaspool saadikukutset tuleb tarvitada ainult üksi üleüldise õiguslikkuse mõõtu. Ainult viimase tingimuse pidades võib eesõigustatud seisukorra kuritarvitamist ära hoida. Just ägedate parteivõitluste puhul on seesugust väärtarvitust karta, iseäranis kui rahvasaadikutes olemas parteid — ükspuhas kas pahem — ehk parempoolsed — kes lausa avaldavad oma vaenulikkust riigikorrale, sellega eitades põhiseadust millel põhjeneb riigikord. Õiguslikes riigis toetub riigivõim, samuti kui rahvasaadikute õigused ja kohustused, põhiseadusel. Põhiseaduse, sellel baseeriva riigikorra vastu võidelda, teda eitada ja kukutada tahta, teda mitte õiguslikul teel reformeerides, ja samal ajal ennast toetada põhiseaduses kindlustatud eesõigustele — see on ebaloogetilisus.

Näit., kui rahvasaadik parlamendis ehk väljaspool üles kutsus riigikorra kukutamisele, ühingusse seltsimisele, mis üksikriiki ei tunnusta, ehk kui ta riigis, mis kodanikkude üheõiguslusest ehk diktatuuri taotleb, siis asetab ta enese väljapoole põhiseadust ja ei tohi end loogiliselt mitte nende normide kaitse alla seada, mis rahvasaadikute puutumatus privileegiumi kindlustavad teatavaks õiguslikeks otsustatavaks. Ei kohus, ei valitsus ega parlament ise ei tohi sel juhul jääda tummaks ega kurdiks pealtvaatajaks, kui nad mitte kaassüüdlasteks ei taha saada riigivastastes püüetes. Sellepärast ei jäta Inglise parlament — kes aastasadadid kestnud võitlustes

rahva esindajate eesõigusi on kaitsnud ja laiendanud — mitte karistamata rahvasaadikut, kes sõnas ehk kirjas teostanud „riigi äraandmist ehk riigitruudusetust“. Inglise õiguse järele ei kaitse saadikut puutumatus, kui asi puutub „Treason'i“ (äraandmisse) „Felony“ (riigitruudusesse) ehk riigi rahu hävitamisse. Neil kolmel juhusel on parlamendi liikmed harilikkude kodanikkudega ühetaolised, kuigi nad alati üldkohtu alla ei satu, vaid neid võib — kui asi puutub riigi äraandmisse — ülemkoja kohtule välja anda n. n. impeachment'i (kaebuse) teel. Lõpuks on parlamendil õigus viimse erakordse abinõuna Bill of attaindre avaldada, s. t. seadusandliku otsusega süüdlast — oli see parlamendisaadik või mitte — surma mõista. Seda hirmsat võitlusabinõu pole küll enam tarvitatud n. n. Jakobiitide mässust saadik (XVIII aastas. kesk.), aga ta on juriidiliselt kahtluseta ja teda võib igal ajal äraandjate vastu pruukida. Inglise riigiõigus pole nii lühikese nägemisega, et ta kuritegu riigi vastu karistamata jätaks, kuigi selle mõni rahvasaadik on toime saatnud. Tema läheb välja õigest oletusest, et iga püüe riigikorda muuta võib ja peab käima seaduslikku rada.

Mil määral on immunitet kindlustatud trükisõnale?

Tost saadik, kui rahvasaadikute kogude istungid mitte enam pole salajased ega kinnised, vaid avalikud, lubavad ehk korraldavad uuemad põhiseadused parlamendi kõnede ja muude aktide avaldamist trükis. Selle juures maksab aga üks üldiselt tunnustatud nõue: e d a s i a n n e p e a b o l e m a täppis ja mõtteliselt õige. Ainult niisugusel korral on väljaandja ja toimetaja vastutusvabad ja kaitstud kohtulise jälgimise eest. Säherdune kord on paratamata

tarvilik. Kui juba parlamendi koosolekud avalikud on, siis on „rahval“ õigus tema tööst teateid saada, ja kuigi vahest mitte stenograafilisi, siis vähemalt sel kombel edasiantuid, et lugeja enesele võib luua tõeliku, aga mitte sihiliselt värvitud pildi arutuste käigust. Selles aga patustab ajakirjandus liig tihti. Parteisse kuuluvuse järele antakse kõned jaolt täielikult edasi, jaolt aga moonutatakse tahtlikult, ehk küll igamees teab, et kõne lühendus temale sootu teise mõtte võib anda kui kõnaleja arvanud.

Trükitud sõna võib ju vale olla mitte üksi sellega, et ta midagi väljendab, vaid ka tollega, et ta vaikides salgab. Sellepärast võib puutumatus eesõigus trükisõnale tagatud olla ainult kui parlamendikõne edasiandmine oli täppis ja sisetundekas. Absoluutne parlamendi kõnede, vaidluste ja otsuste edasiandmine vabadus (siia hulka ei kuulu koosolekute kirjeldus) võib kardetavaks saada niihästi riigikui ka eraisikute huvidele, sest kõnede ja vaidlustes ei avaldata mitte ainult arvamisi, põhimõtteid, kartusi, lootusi ja kahtlusi, ei tehta mitte üksi asjalikke ettepanekuid ega lükata neid tagasi, vaid tuuakse esile ka tõsiasi. Arvamised ja avaldused võivad ekslikud olla, esitatud tõsiasi põhjeneda eksimustel, kuigi nad tehtud olid bona fide, aga kahjuks ja väga tihti sisaldava ka teadlikku valet ja tahtlikku laimu. Niikaua kui need avaldused ja arvamised parlamendi seinte vahele jäävad, on teadajate arv võrdlemisi piiratud; teisiti on lugu, kui neid tuhatkordselt laiali laotatakse. Tuntud Preisi maa-päeva saadik Lasker ütles koosolekul a. 1867: „Ma mõõndan, et rahvasaadikul võib poliitilise vaidluse ärevuses üle huulte libiseda üleearune sõna; see pole isenesest suur õnnetus,

kuigi ta on öeldud 400 inimese kuuldes. Olukord muutub aga sootu teiseks, kui igale ajakirjanikule õigus jääb mulle seda sõna näkku paisata ja ma selle juures samuti kaitsevõimetu olen kui maapäeva koosolekul, kus ma ometi kõige vähemalt tean, et mind ohvriks toodi sotsiaalse elu suurtele huvidele ehk konstitutsionaalsele olemusolule.*

(Järgneb.)
 Prof. Dr. Ed. Berendts.

Õigusteaduse oskussõnad.

Oskussõnade komisjoni poolt esituvad allpool sõnad, mis kuuluvad suurelt osalt siviilkohtu seadustikku, lisaks neile, mis ühised on teistega, mis juba kriminaalkohtu oskussõnadega on avaldatud. Nüüdki ilmub ühes sellega hulk sõnu, mis kuuluvad üldsõnastikku, millede kindlaksmääramine äga töö kestel ühenduses teistega tarvilisena tundus. Võib olla, et nii mõnigi tarvilik sõna puudub. Komisjoni töö on eestkätt puhtpraktiline: kõige hädalisemaid puudusi meie kohtukeeles kõrvaldada. Kui aga kõik õigusteaduse alasse kuuluvad sõnad esialgselt on arendatud ja loodud — töö, mis veel umbes aasta aega võtab, alles siis võidakse terve oskussõnastiku kava- ja järjekindel läbivaatamine lõpule viia.

Et komisjoni tööd viljakamaks teha oleks väga soovitav, et meie õigusteadusliku keele tarvitajad komisjoni toetaksid oma sooviavaldustega, üksikasjaliste arvustustega ja tarvitusel olevate sõnade tagavarade saatmisega. Komisjoni sellekohased palved on siinamaani, peale paari erandi, tagajärjetuks jäänud. Seda rohkem on aga kõiksugu arusaamatusi kuuldavale tulnud, mis ikka jälle vana tõde tõendavad, et kerge on seda

maha teha, mida mitte ei mõisteta ehk mõista ei taheta. Ei soovita ühtki uuendust. Vana, kui ta ka iseenesest küll halb on, tarvitatakse edasi, sest et seda kord mõistetakse, kõik uus aga, mis ehk küll palju parem endisest, on juba sellepärast halb, et seda veel peab õppima, arvustades mõtlema ja hindama, aga see ei ole enam iga mehe asi, iseäranis, kui inimene juba teatavasse vanadusse ja seltskondlikku seisukorda jõuab. On huvitav, et isegi mõned lugupeetud elukutselised keeleteadlased, kelle iseäralik hool just meie keele arendamises, puhastamises ja rikastamises peaks seisma, seda konservatismihai-gust põevad. Nii mõnigi sõna, mis võõrsilt, iseäranis viimasel ajal Soomest, laenatud, ja tarvitama on hakatud, Eesti keele seisukohalt aga ebakohane, on ometi läbi tunginud, sest et mõistele vastavad tähendused meil siinamaani puudusid, mis ka sõnavärdjate tarvitamise ja nendega harjumise arusaadavaks teeb. Niisugused sõnad on näit. „edustama“ — „representeera“ ja „kogemus“ — „Erfahrung“i mõttes, mis igale eestikeelselt mõtlejale vastikuna peavad tunduma ja nende kõrvaldamise keelest hädatarvilikuks teevad, mis aga siiski südikaid kaitsjaid iseäranis nende hulgast leiavad, kes Soome keele üleolekut Eesti keelest iseenesest mõistetavaks peavad. Ja põhjendus on ikka seesama: nad on juba kord läbi löönud, ei maksa neid enam muutma hakata. Oskussõnade komisjon ühes teistega, kel samalaadilised püüded, meie keelt tõsiseks kultuurikeeleks välja arendada, ei ole tagasi kokkunud ka kõige põhjalikumate uuenduste eest, kui nad ka ajast pühendatud ja autoriteetidega kaitstud vana kõrvaldavad. Et just see külg komisjoni tööst kõige kibedamaid etteheiteid ja pilkavaid mär-

kusi esile kutsub, siis lubatagu selle üle täienduseks endistele seletustele veel järgmist juurde lisada.

Oskussõnastiku korraldamise ja arendamise töö iseloom eeldab kõige esimeses joones selle loogilisust, niisasti mõttelist kui ka keelelist. Selles suhtes on meie keele loojad enne ja praegu nii palju patustanud, nende poolt soovitatud sõnad aga selle peale vaatamata meile omaseks saanud. Nii näit. sõna „liikuv varandus“. Sõna „liikuv“ on nähtavasti ebaõnnestunud tõlge kas Saksa või Vene keelest „bewegliches Vermögen“ või „движимое имущество“. Kuna nimetatud võõrakeelsetes sõnades mõte peitub, et see varandus niisugune on, mida võib liigutada, mis „liigutatav“ on, tähendab sõna „liikuv“ seda, et see varandus ise liigub. Ometi ei liigu meie „liikuv“ varandus,apid, lauad jne., mitte ise, kui neid mitte ei liigutada; ainult spiritistlikkudes seanssides teevad nad seda, nagu selle usu poolehoidjad seda kinnitavad. Ehk teine sõna „ühisus“. On ju see sõna iseäranis viimasel ajal kõiksugu osaühisuste kujul tuttavaks ja rahvapäraseks saanud. Aga ometi on see sõna tuletatud sõnast „ühine“ — gemeinschaftlich, омиѣ; sellest nähtavasti общество eeskujul „ühisus“. Kui kahel ehk mitmel inimesel ühine varandus on, siis on nendel olemas varanduse ühisus. Seega tähendaks siis sõna „osaühisus“ keeleliselt ja loogiliselt seda, et kahel, et mitmel üks ühine osa on — asi, mis sugugi ei vasta osaühisusele, ärilise iseloomuga seltsile, mille kapitali üksikud osad moodustavad. See oli komisjonile iseenesest mõistetav, et sääraseid keelevärdjad tulevad kõrvaldada, ehk nad küll juba eluõiguse on saavutanud. Edasi on komisjon keele arenemise tendentsi silmas pidades,

oma poolt soovitatud sõnades võimalikult lühemaid vorme tarvitanud, et väiksema jõukulutusega samu tagajärgi saavutada, ühes sellega ka rõhku pannud keele esteetilise külje peale sõnakujude väljenduses. Kõige rohkem aga on komisjoni tööd eraviisil arvestatud, ilma et oma arvamist oleks katsutud avalikult kaitsta, selles osas, mis puutub nõudesse, et õigusteaduse oskussõnad Eesti keeles ise ka võimalikult eestilised oleksid.

Mul on elavalt meeles hiljutine kahekõne ühe oma lugupeetud hea tuttavaga, kes meie seadusandluse keelele tema ametlikul kujul väga lähedal seisab. Et selles kõik vastuväited ja vaidlused oskussõnade eestistamise kohta leiduvad, siis lubatagu mind kokkuvõtlikult selle kahekõne juures peatuda. Minu tuttava arvates, kes üldiselt komisjoni tööd heakskiitvalt hindab, ei ole oskussõnade eestistamine, nagu apellatsioon, apelleerima, kassatsioon, kasseerima jne., mida üldiselt juba tuntakse, mitte soovitav, sest see nõuaks asjata ümberõppimist, kuna nad pealegi rahvusvaheliselt tunnustatud on, mispärast nende kätteõppimine ka meie noorsoole, kes nii kui nii võõraid keeli peab õppima, üleliigne raskus olevat. Sõnad ise olevat oma kõla poolest ka väga ilusad ja kui ka nende väljarääkimisel rõhk ebaeestiliselt esimese silbi pealt kaugeemale tahapoole libiseb, olevat see ainult soovitav, sest see tegevat keele ilusamaks, mitmekesisemaks ning lähendaks meid sellegi poolest teistele kultuurirahvaste keeltele, kus samuti ühtlast rõhutussipi ei olevat. Meie keel olevat oma iseloomu poolest ka ise niivõrd paindumatu ja kohmetu, mis üldse nende eestistamist, mis kultuurilisele eestlasele vastuvõetav oleks, ei võimalda, mispärast ka komisjoni püüded ses suhtes ebasoovitavad ja

kahjulikud olevat. Püüdsin oma poolt komisjoni seisukohta jõudu mööda kaitsta, seletades, et näituseks nimetatud sõnade rahvusvahelises ise veel kindel ei ole, kuna sakslased näit. apellatsioonil asemel oma sõna „Berufung“ tarvitavad, samuti ka meie lähemad naabrid soomlased sihikindlalt omast keelest arendatud oskussõnu tarvitavad, et meie keelt kui elavat rahvuslikku asja ei või rahvusvahelise keele seisukohalt hinnata, et meie oskussõnastik kõige pealt rahvale tema kaugelt suuremas osas, kes võõraid keeli kõiges nende põhjalikkuses mitte ei suuda õppida, kergesti arusaadav ja kätteõpitav peab olema, et näit. sõna „teistma“, mida komisjon apelleerimise asemele soovib, ise keeleliselt selle sõnaga ühendatud mõistet „asja sisuliselt teist korda läbi harutada“ palju õnnelikumalt tabab, kui sõna „appellare“ — „kellegi poole hüüdma“, et ka rõhk kõrgetes kultuurikeeltes, nagu Prantsuse, Itaalia, Poola keeles, rääkimata meie naabrite Soome keelest, kindla silbi peal püsib, nagu meilgi, millest mitte ei soovita loobuda oma keele algupärasuse huvides, et iluduse mõiste väga ebamäärane on ja et minule isiklikult mitte-eestikeelepärane rõhutamine väga vastumeelne on, samuti ka sõna teistma palju kõlavam ja ilusam tundub kui apellatsioon, et meie keel väga arenemisvõimeline, varjundirikas on ja palju soodsamaid loomisvõimalusi pakub, kui näit. Vene keel jne. Meie lahkumise peale paaritunnilist mõtete vahetamist teineteisest, ilma et meil korda oleks läinud teineteises vanu armsaks saanud mõtteviise või kindumusi väärata. See kõlab vähe lootustäratavalt, kuna üldiselt suurem hulk elukutselisi õiguskäele tarvitajaid samalaadilisi mõtteid avaldavad, „niivõrd kui nad seda üldse teevad, eelistades põlgliku käeliigutu-

sega eemale tõrjuda kõike seda, mis neile isiklikult arusaamatu ja vastu võetamatu. Kuid kõiges selles ei kahkle mina ega minu sõbrad, et meie töö põhjanevaid tagajärgi meie erivallas, õigusteadusliku keele alal, saavutab. Kõik, mis tõesti elujõuline, murrab enesele varem või hiljem teed, mis jõuetu ja surev, surgu. Tööd on palju ja see on raske, kuid tasu selle eest on suur, nimelt, kindel usk ja särav lootus, et kõigi jõupingutuste, teadlikkude ja alateadlikkude, abil meie rahva kõige omapärasem hingeavaldus, tema keel, helisema hakkab nagu kalliväärtusline muusikariist, vastu kajastades kõiges ulatuses ja täiuses meie saatust ja elamusi nende ajalooliste ülesannete teostamisel, mis meie rahvastäidab väärtuslike liikmena teiste kultuurrahvaste peres.

(Järgneb.)

F. Karlson.

Tsiviilkohtu-seadustiku oskussõnad.

A.

Акція — ak(t)sia
 алименты — elatis¹⁾
 аренда — rent; отдавать въ аренду — renditama, rendile andma; получать въ аренду — rentima²⁾
 арендодатель — renditaja, rendileandja
 арендаторъ — rentija, rentnik

B.

Безповоротность (признания) — (tunnustuse) pööratamatus³⁾
 бесспорно — vaieldamata
 бесспорное (требование) — vaieldamatu (nõue)
 бесспорность — vaieldamatus³⁾
 благо — hüve, hüüs (om. hüüe)⁴⁾

бракосочетаніе — naim (-ma), naimine⁵⁾
 бракъ — abiellu

В.

Вакантное наслѣдство — vaba pärandis, vaba pärus⁶⁾
 взносъ на храненіе — hoitulepanek, -mine, hoitulepanu⁷⁾
 взносъ платежа на храненіе — hoitulemaks
 взысканіе — sissenõudmine, -nõue (-de)
 взыскатель — sissenõudja
 взыскивать — sisse nõudma
 владѣніе — valdamine, valdus⁸⁾
 владѣть — valdama
 влечь за собою (послѣдствія, наказаніе) — kaasutama⁹⁾ ehesega (tagajärgi, karistust)
 вносить платежъ на храненіе — hoitule maksma
 внѣбрачное дитя — vallaslaps¹⁰⁾
 воспрепятствовать — keelama
 воспрещениe — keelamine, keeld
 временный — ajutine
 вскрывать (завѣщаніе) — avama (testamenti)
 встрѣчная апелляція — vastuteistus
 встрѣчное апелляціонное требованіе — vastuteistuse nõue (-de)
 встрѣчное требованіе — vastunõudmine, vastunõue (-de)
 встрѣчный искъ — vastunõue (-de), vastunõudmine
 вступать въ бракъ (heiraten) — astuma abiellu, naituma¹¹⁾
 вступать въ дѣло третьимъ лицомъ — kaasuma¹²⁾, sekka astuma kolmanda isikuna
 выгода — tulu, kasu
 выдавать замужъ (дочь) — naitma¹³⁾ (tütart)
 выкупъ (имѣнія) — väljaostmine, -ost (-tu)
 выморочное наслѣдство — vaiberärandis, -pärus¹⁴⁾

выражать — väljendama (mõtteid j. n. e.)
 выражаться (неопредѣленно) — väljenduma (ebamääraselt)
 выручать (деньги) — saavutama (raha)
 выходить замужъ (за кого) — naitsuma¹⁵⁾ (kellega), mehele minema (kellele)
 вычесть (изъ жалованья) (Abzug) — eraldamine, -ldus; eraldis
 вычитывать (изъ жалованья) (abziehen) — eraldama (palgast)

Г.

Голословный — tühisõnalik, -line
 гражданская смерть — kodanline surm
 гражданскій — kodanline. (t)siviil
 гражданскій бракъ — kodanline abiellu
 гражданское дѣло — (t)siviil-asi
 гражданственность — kodanlikkus
 гражданство — kodanikkond; kodanikuseisus; riikkond¹⁶⁾

Д.

Дата — ajamäär
 движимое имущество — vallasvara¹⁷⁾
 подвижность (Beweglichkeit) — liikuvus; (Mobilier) vallastu¹⁸⁾
 депозитъ суда — kohtu hoid¹⁹⁾
 доводъ — põhjend (-di)²⁰⁾
 долгъ — võlg; давать въ долгъ — võlatama²¹⁾, võlguandma, получать въ долгъ — võlgama²²⁾, võlgu võtma
 должникъ — võlgnik; быть должнымъ — võlgnema, võlguma²³⁾
 домашніе (Hausgenossenschaft) — kodakond, kodakondsed²⁴⁾
 домашній (актъ) — era- (akt)
 духовное завѣщаніе — testament, tõstament, viimne taht (om. tahu)²⁵⁾, viimne tahtmine
 душеприказчикъ — testamenditaitja
 дѣва, дѣвица (Jungfrau) — neitsi

E.

Единообразіе — ühetaosus
единообразное толкованіе закона —
 ühetaone seaduse tõlgitsemine, -tsus

Ж.

Жена (die Gemahlin) — abikaas
женатый — abieluline, naitunu
женить (сына) — naitma (poega)²⁶⁾
жениться — naima²⁷⁾, naist võtma
женихъ — peig (om. peiu), peiu,
 peigmees
женщина (Frauenzimmer) — kabu
 (om. kao),²⁸⁾ naisterahvas
женщина (въ бракѣ) (die Frau) —
 naine
женщина (до брака) (das Fräulein)
 — neid (om. neiu), neiu
 (Järgneb).

Õiendus. Jaanuarikuu numbri oskus-
 sõnastikku on paar segavat trükiviga juhtu-
 lud, mis palutakse ära parandada:

- lk. 19 — **сущность** (вопроса) —
 (küsimuse) „tunne“ asemel peab
 lugema „tuum“ ja
 lk. 20 — **экспертъ** — „oskus“ ase-
 mel peab lugema „oskur“, nagu
 esitatud märkustes.

Toim.

**Seletused tsiviilkohtu-seadustiku
 oskussõnade jaurde.**

1) **elatis** — see sõna on soetatud
 taletisliite -is varal, millega Eesti keeles
 abinõu ehk saadust tähendatakse, ajasõnast
 „elatama“; järjekult oleks elatis — abi-
 nõu, millega kedagi elatatakse (sõna „elatis“
 on Wiedemanni sõnastikus küll „eluaseme,
 eluhoone“ tähenduses kirja pandud, kuid
 seesuguse sisu oletamiseks ei leidu muis
 Eesti is-liitelisis sõnaõetisis sarnandid).
 „Elatise“ taoliselt on meie keeles kaunis
 röhkesti sõnu arendatud, nagu: põletis,
 väetis, kõrvetis, saadetis, asutis, kütis, ve(d)is.

2) **rentima** — sõnaga „rentimine“
 mõisietakse igapäevases keeles nihästi ren-
 dile võtmist kui ka rendile andmist (mille

taolisi kahepoolse sisuga sõnu meil veel
 teisigi leidub, nagu näit.: üürima, pantima);
 keele otstarbekohasuse nõudel oleks aga
 ometi tarvilik igale sõnale võimalikult üks
 kindel tähendus kinnistada, mislääbi korda
 läheks avalduste kahemõttelisust vähendada.
 Sel põhjusel on soovitav — kokkukõlas
 muude selletaoliste nähtustega — sõnale
 „rentimine“ jätta üksnes rendile võtmise
 tähendus, kuna rendile andmise, rendi peale-
 panemise mõiste väljendajaks tehtuseline
 (faktiivne) verbumivorm „renditamine“ tu-
 leks võtta.

3) **põõratamatus, vaieldama-
 tus** — on tühet täitev tarvilik tehtavikuline
 tuletusvorm; käesolevate sõnade sisu tähend-
 daks olu, mida ei saa ehk võimalik pole
 (tagasi) põõrata, mille vastu ei saa ehk või-
 malik pole vaielda.

4) **hüve** (Soome keeli hyve) — sõnast
 „hüva“ tuletatud, olu ehk seisukorda tähend-
 dav nimisõna, „paha“ (Laster, порокъ) vast-
 tand. See sõna on sünnis tarvitada vaim-
 lises mõttes (head, vouruslised omadused
 jne.). Konkreetset „hüve“, ainelisi heaolu
 objekte ühtekokku, tuleks märgitseda rah-
 vapärase Eesti kirikukeeles alles leiduva
 sõnaga hüüs (käänata nagu viis, viite,
 viit jne.).

5) **naimine, naim** (Soome keeli
 naiminen, naima) — ühisest tüvest sõnaga
 „naine“. Sõna „naimine“ rõhutaks seda tege-
 vust ennast, „naim“ aga — seda nähtust
 kui saadust, objekti (vrđl. söömine — sööm,
 joomine — joom, saamine — saam jne.).

6) **pärandis** — on selsamal teel
 soetatud, nagu näit. elatis (vt. seletus p. 1);
 pärus on samas mõttes rahva seas vare-
 malt tarvitusel olnud sõna.

7) **hoiulepanek, hoiulepanu** —
 tuleb mõtteliselt vahet teha kummagi vormi
 vahel: kuna esimeses sõnas tegevuse üksik-
 nähtust toonitatakse (seda sarna sõnu on
 meil mõnesuguseid olemas, nagu: kõnnak,
 uinäk, nähväk, minek), tähendab „hoiule-
 panu“ asja, objekti, mis hoiule pandud —
 „hoidu“ (vrđl. käänak — kään, olek — olu,
 tulek — tulu j. t.).

8) **valdamine** — on tegevus ehk
 olu ise (das Besitzen, das Verwalten), val-
 dus aga — valdamise objekt (Besitz, Be-
 sitzlichkeit).

9) **kaasutama** — kaasa tooma;
 umbes samas mõttes (begleiten) leidub täh-
 sõna ka Wiedemannis. Selläst sõnakujust

on otseteed tuletatav refleksiiv kaasuma = kaasa tulema.

10) vallaslaps — tuletatud sõnadest ‚valla(li)ne‘ ja ‚laps‘, nii siis vallaspõline, vallalises põlves (saadud) laps (vrdl. vallasnimene = vallalises põlves olev inimene). Kõnealuse mõiste jaoks on rahvakeeles küll veerandsada sõna olemas, aga neist ei ole juriidilise keele jaoks ühtegi vastuvõetavat sõna leida: nad on kas põlastava maiguga, liig teravalt moraali toonitava varjundiga, liiga piltlikkusesse kalduvat, või keeleliselt mitte õnnelikult tuletatud.

11) naituma — vt. p. 13.

12) kaasuma — vt. p. 9.

13) naitma (pöörata nagu täitma, köitma) — see sõna, tüve poolest ühine sõnaga ‚naine‘, esineb veel varem as Eestis rahvaluules, tähenduses ‚tütart mehele panema‘ (‚tütart naitma‘), ‚pojale naist võtma‘ (‚poega naitma‘). Soome keeli: naittaa. Sellest lastevanemate seisukohalt vaadeldud avalduskujust saame mehelemineja ehk naisevõtja enese seisukohalt väljendava refleksiivse sõnakuju: naituma.

14) vaibepärandis (genetiivne liitumismvorm) — pärandis, mille omanikud kõik surma läbi on ‚vaibunud‘, s. o. ilma lahkunud, ilma et pärijat oleksid järele jätnud.

15) naisuma — naiseks saama, naisepõlve astuma.

16) kodanikkond — tähendab kodanikke kogumõistena (Bürgerschaft). Riikkondsus on sõna, mis tuleks elustada selle mõiste äratäendamiseks, mis meil viimasel ajal on võõriti tarvitavaks saanud sõna näol kodakondsus, et see läbi vastet soetada näit. saksakeelsele sõnale ‚Staatsangehörigkeit, Indigenat‘. Kuna kodakonna all kõiki neid inimesi tuleb mõista, kes ühes majapidamises, ühes, peres elavad (Hausgenossenschaft, домашние), on kõiki ühte riiki kuuluvaid inimesi kui kogumõistet õige ainult riikkonnaks nimetada; vastavalt neile sõnadele tuleks siis tarvitada ka olutäenduslisi nimetusi kodakondsus ja riikkondsus.

17 ja 18) vallasvara, vallastu — on soovitatavad uued sõnatuletised senise nimetuse ‚liikuva varanduse‘ asemele, sest et ütius ‚liikuv varandus‘, niisama kui ‚liikumata varandus‘, edasiantavale mõistele kaugelki nõudekohaselt ei vasta, kuna ju siin mitte ei taheta ära tähendada, kas see

varandus liigub või mitte, vaid kas ta lah-tine, vallaline, vallane või kinnine on. Viimaks asjakülge, mille rõhutamise-ka eestlasele kodune tundub, kaaluvaks võttes, soetaski komisjon ühest küljest sõnad vallasvara ja vallastu, teisest küljest kinnisvara ja kinnistu. Sõnaliide-stu tähendab, niisama kui -stik (laevastik, saarestik jne.), kogumõistet ja on rahvakeeles varemini tuttavam olnud kui praegu (rahva-pärased on: kalmistu, toomistu, kuusistu j. t.)

19) kohtu hoid (om. hoiu) — on see asi, mida kohtus hoitakse, säilitakse. Sest substantiivina tarvitatava puhta, u-sse suubuva verbaaltüvega, nagu siin, tähenda-takse tihtigi just asja, mis tüves peituva tegevuse saadus ehk objekt on: tegema — tegu, elama — elu, laulma — laul, liitma — liit j. t., nii siis ka tahtma — taht j. t.

20) põhjend — ajasõna ‚põhjen-dama‘ kändvorm; tähendab, nagu teiseki analoogilised soetised (näit. vahendama — vahend), abinõu (siin põhjendamise, tõesta-mise abinõu).

21), 22 ja 23) võlatama — on sel-samal kombel arendatud faktiiv sõnast ‚võlg‘, nagu neid keeles analoogiliselt rohkesti on tuletatud; seega: võlaga kedagi varustama, võlgu andma. Sellele liitsõnale vastav tran-sitiivne lihtsõna oleks võlgama = võlgu võtma, võlgu saama. Ja võlgaja pideva vahekorra võlataja vastu saaksime ära tähendada sõnaga ‚võlguma‘ ehk võlg-nema‘.

24) kodakond, kodakondsus — vt. p. 16.

25) viimane taht, om. tahu — vt. p. 19.

26 ja 27) naitma — on, niisama kui ‚naitma‘, (vt. p. 13) vanema Eesti keele sõna, mille tüvest tänäni meie keeles elu-sana püsinud üksnes ‚naine‘, Soome keeles aga terve rühm sõnu. Rahvaluules paja-tatakse mu seas (Weske, Eesti rahvalau-lud I, nr. 61):

„Minu hella vennikene,
Ära nai pühalla naista...“

28) kabu, om. kao — on Eesti vare-mas rahvaluules sagedasti esinev sõna, naisterahva, s. o. neiu kui ka naise tähen-duses. Et meil praeguses keeles sellesisu-line sõna puudub, kui mitte arvesse võtta

abakohatut sõna 'naisterahvas', mis enneni ehk vastav võiks olla Saksa sõnale 'Weibervolk', siis oleks unustusse variseva sõna 'kabu, kao' elustamine otstarbekohane.

Kohtute tegevus.

Kuidas vallanõukogu koosolekul erapooletuks jääja peale vaadata, kas kui koosolekul viibija või äraolija peale?

Vastus: kui äraolija peale.

Vallakogukonna-seaduses ei ole mitte ette nähtud, et vallanõukogu koosolekul olijad oma hääli andmata võivad jätta, ja ka, missugusel tingimisel niisugusel korral nõukogu otsus maksev on. Et võimatuks tuleb pidada kedagi sundida oma häält ära andma, siis peab erapooletuks jääja peale kui koosolekult puuduja peale vaatama. (R. adm. t. nr. 243 — 1920)*.

Kas Politsei Peavalitsus võib politseijaoskondade arvu ja jaoskondade ülemate asupaiku ilma kohalise Maakonna-valitsuse ettepanekuta muuta ja niisama kedagi politsei jaoskonna ülemaks määrata, ilma et Maakonna-valitsuse arvamist oleks küsinud?

Vastus eitav.

Vaata Politseikorr. §§ 5 ja 10. (R. T. nr. 4/5 — 1920.) (R. Adm. t. nr. 148 — 1920.)

Kas vallanõukogu koosolek tuleb otsusvõimuliseks arvata, kui mõne nimekirja järele nõukogusse valitud liikmed ja nende kandidaadid nõukogust väljaastuvad, ja kas säärane väljaastumine on seaduse poolt lubatav?

Esimese küsimuse peale vastus jaatav — kui kvorum on olemas, teise peale eitav.

1) Kas nõukogu koosolekule ilmunud liikmed ühte või mitmesse era-

konda kuuluvad või mõni erakond ka täiesti esitamata on jäänud — see veel ei tee nõukogu koosolekut mitteotsusvõimuliseks, sest ainult teatav arv ilmunud nõukogu-liikmeid (Vallanõukogude Valim. Aj. Määrused § 38) määrab ära, kas koosolek on otsusvõimeline või mitte.

2) 1866 a. Vallakogukonna-seadused on senini maksvad ja nimetatud seaduse § 29 järele ei ole seesugune nõukogu liikmete nõukogust väljaastumine õigustatud (R. T. nr. 129/130 — 1920 nr. 254 ja 255 all avaldatud seadused). (R. Adm. t. nr. 617 — 1920.)

Kas asjast huvitatud kolmandal isikul on peale seda, kui ta teada saanud, et asi on Rahukogus juba otsustatud, õigus revisjonikaebusega Riigikohtu esineda?

Vastus jaatav.

Kolmandad isikud, kes asjast huvitatud, võivad niisugusel korral ainult revisjonikaebusega Rahukogu otsuse peale oma õigusi kaitsta, kusjuures kaebus üleüldises korras Riigikohtu nime peale tuleb sisse anda. (Adm. K. K. § 27—32 ja Ts. K. S. § 663 ja 664.) (R. Adm. t. nr. 456 — 1920.)

Mis ajast peale tulevad administratiivkohtu otsused omavalitsuse-asutustele kuulutatuks lugeda?

Adm. K. K. § 10 põhjal (R. T. nr. 10 — 1919 a.) tulevad administratiivkohtu otsused kuulutatuks lugeda omavalitsuse-asutustele kohtuotsuse ärakirja kättesaamise päevast arvates, selle peale vaatamata, kas omavalitsuse-asutuse volinik kohtusse oli ilmunud või mitte. (R. Adm. t. nr. 354 — 1920.)

*) Riigikohtu administratiiv osakonna toimetis.

Kuidas tuleb Maaseaduse § 1 märkus 1 p. 4 järele ühe mõisa inventaari võõrandamata jätmise korral talitada, kui kellelgi kaks Maaseaduse põhjal võõrandamise alla kuuluvat mõisat rendil on ja mõlemate mõisate inventaar rentniku oma? Kas on Põllutöeministeeriumil õigus valida, missuguse mõisa inventaari ta võõrandab, ehk jälle on rentnikul õigus valida, missuguse mõisa inventaari ta omale jätab?

Vastus: rentnikul.

Kategoorilist vastust selle küsimuse peale Maaseadus ei sisalda. Üldise õigusliku põhimõtte järele aga tuleb kahtluse tekkimise korral asi kannataja ehk kahjusaja kasuks otsustada, nagu seda ka B. E. S. § 3103 võlgnikkude kohta seletab. (R. Adm. t. nr. 457 — 1920.)

Kas revisjonimaks administratiiv-asjus on seesama, mis kassatsiooni-maks tsiviil-asjus?

Vastus eitav.

Kassatsioonimaks läheb ainult sel korral riigi kasuks, kui kaebus tähelepanemata jääb, kuna aga revisjonimaks otsekohe riigi kasuks läheb ja kaebaja teda ka sel korral tagasi ei saa, kui tema kaebus tähelepanemist leiab; sellepärast ei tule revisjonimaksu maksmise kohta. Ts. Kp. S. § 800 nõudeid arvesse võtta, vaid tähtis on ainult see, et revisjonimaks enne revisjonikaebuse sisseandmise tähtaja lõppu on Eesti Vabariigi piirides posti pandud, ja sellel asjaolul, et revisjonimaks postiolude tõttu peale kaebuse tähtaja lõppu kohalikku postkontori jõuab, ei ole revisjonikaebuse vastuvõtmise juures mingit tähtsust.

Tartu Õigusteadlaste Seltsi tegevuse ülevaade 1920 aastal.

Selts on asutatud 31. mail 1920. aastal otstarbega koondada oma ümber õigusteadlasi mitmesugustel kutsealadel nende teaduslistes huvides. Oma tegevuse registreeritud põhikirja alusel on selts avanud 23 juunil samal aastal 23 asutaja liikmega. Uusi liikmeid on kuni seniajani vastuvõetud 29, nõnda et seltsil praegu 52 liiget on. Liikmete hulka kuuluvad rõhuvamas enamuses kohtu ja prokuratuuri tegelased, siis vannutatud advokatuuri liikmed ja üksikud ülikooli õpejõud. Seltsi eestseisuses olid: esimeheks Riigikohtu esimehe abi J. Lõo, abiks vann. adv. K. Grau, sekretääriks notaarius J. Kristelstein, abiks vann. advokat F. Karlson, laekahoidjaks riigikohtunik P. Beniko, abiks prokurööri abi R. Rägo ja asemikkudeks prof. N. Maim, riigikohtunik R. Koemets ja vann. advok. O. Rütli.

Selts on pidanud oma lühikese tegevusaja jooksul 2 üldkoosolekut ja 5 eestseisuse koosolekut. Selts jaguneb järgmistesse sektsioonidesse: tsiviil sektsioon — korraldaja J. Lõo, kriminaal sektsioon — korraldaja P. Beniko ja administratiiv sektsioon — korraldaja P. Puusepp. Sektsioonides on 1920 a. jooksul peetud järgmised referaadid: kriminaal sektsioonis vann. adv. K. Grau poolt „Vandekohus ja tema tarvidus Eestis“ ja tsiviil sektsioonis vann. adv. F. Karlson „Meie kohtuasutuste järjestus ja võimkonna kava“. Esimese referaadi sisu ilmub käesolevas kuukirjas referendi enese sulest, algades läinud aasta viimasest numbrist, teine referaat ilmub kuukirja lähemates numbrites. Oma tegevuse avamisel otsustas selts väljaanda juriidilist kuukirja, millest käesolevana lai-

nud aastal kolm nummert ilmunud on. Kuukiri toob kaasannetena Riigikohtu otsused. Toimetuse moodustab seltsi poolt valitud redaktsiooni toimik koosseisus: R. Rägo (peatoimetaja), N. Maim ja J. Lõo, kuna vastutava toimetajana allakirjutab F. Karlson. Pääle selle töötab seltsi juures tema poolt valitud oskussõnade komisjon, kes möödaläinud poolaasta jooksul, nädalas läbisegi kaks istumist pidades, umbes 1500 juriidilist oskussõna on kogunud. On läbitöötatud „Nuhtlus-seadustiku“ ja „Kriminaalkohtu-seadustiku“ oskussõnad, kuna teoksil on „Tsiiviilkohtu-seadustiku“ oskussõnad. Lähemas järjekorras asub komisjon „Tsiiviil materiaal seaduse“ oskussõnade läbivaatamisele. Komisjon toimetab oskussõnade harutamist kolmel lugemisel: esimesel lugemisel tähendatakse tarvilikud sõnad üles, teisel harutatakse nad mitmekülgselt läbi ja kolmandal määratakse nad esialgses redaktsioonis lõpulikult kindlaks ja avaldatakse käesolevas kuukirjas arvustamiseks. Lõpuks kantakse üksikud sõnad kaartidele ja korraldatakse eestikeele tähestiku järjekorras. Komisjon ei loe sõnu lõpulikudeks, vaid nagu üteldud, avaldab nad arvustamiseks. Töö mida komisjon teeb tohiks küll olla niivõrd tähtis, et äratada laialist tähelepanu. Komisjon näeb heameelega arvustusi väljaspoolt, mis võimaldavad tehtud töö kontrollimist. Komisjon kavatseb oskussõnade läbivaatamist ühe aasta jooksul lõpule viia ja seesugused pääle lõpulikkude redigeerimist, eriväljaandena avaldada. Komisjoni kuuluvad: F. Karlson (komisj. esimees), J. Kristelstein (sekretäär), K. Parts, K. Grau, H. Siimer, J. Müller, J. Lõo, ja J. W. Weski — alalise keeliseleksperdina.

Seltsi aasta koosoleku poolt 30. jaanuaril s. a. kinnitatud andmete põh-

jal on seltsi majandusline seis järgmine: laeka aruande järele ulatavad sissetulekud 1800 marga pääle, kuna väljaminekuid 1920 a. pole olnud, kuukirja „Õiguse“ aruanne 1920 a. kohta seisab tasakaalus 64.319 margaga; seltsi eelarve 1921 aasta kohta seisab tasakaalus 14.000 margaga ja kuukirja „Õiguse“ eelarve — 348.000 margaga.

Seltsi eestseisusesse on käesoleva aasta pääle valitud: esimeheks vann. adv. F. Karlson, abiks vann. adv. K. Grau, sekretääriks notaarius J. Kristelstein, abiks prokurööri abi R. Rägo, laekahoidjaks riigikohtunik P. Kann, abiks riigikohtunik P. Beniko, ja asemikkudeks prof. N. Maim, riigikohtunik R. Koemets ja vann. adv. O. Rütli. Sektsioonide korraldajateks: Tsiiviil sektsiooni — riigikohtunikud J. Lõo ja J. Arro, kriminaalsektsiooni — riigikohtunik P. Beniko ja vann. adv. K. Grau ja administratiiv sektsiooni — riigikohtunik P. Puusepp ja prof. N. Maim.

Kirjavastused.

„—ae“. A. poolt 1920 a. toimepandud vargus tuleb lugeda teiseks varguseks, sest et eelmise lihtvarguse eest ta karistuse 1915 a. ära kandis ja sellest ajast kuni 1920 a. on mööda 3 aastane iganemise aeg. Riisumist ei või varguste kordumisarvele võtta. (R. N. S. § 14¹, N. S. §§ 131 ja 132).

Vastutav toimetaja — F. Karlson.

Väljaandja — Tartu Õigusteadlaste Selts.
